

ZSOLDOS ATTILA

A SZENT KIRÁLY

Az általánosan használt „szent király” megnevezés félreérthetetlenül utal arra, hogy István tiszteletében a „szent” és a „király” kultusza elválaszthatatlanul összefonódott.

A középkori magyar krónikák egyik rövidebb változata a következő megjegyzést fűzte I. (Nagy) Lajos király (1342–1382) leányának, a néhány évig önállóan, majd férjével, Luxemburgi Zsigmonddal (1387–1437) együtt uralkodó Máriának (1382–1395) a halálhíréhez: „Ebben a Mária királynőben végül is kihalt a szent királyok mindkét nemű ága.”¹ A lakonikus mondatban a „szent királyok” kifejezés – könnyű kitálatni – azt a dinasztiát jelöli, amelyet a 18. század óta Árpád-ház néven ismerünk, a francia eredetű, Magyarországra azonban Dél-Itáliából érkező Anjoukat pedig azért tekintette a krónikás az Árpádok leányágának, mert a család tagjai közül az Árpádok trónjára elsőként felülő I. Károly (1301–1342) – akit Károly Róbert néven is szokás emlegetni – V. István magyar király (1270–1272) leányának, Máriának volt az unokája. Károly egyébként, miként tették azt utódai is, kezdettől fogva erre a családi kapcsolatra vezette vissza a maga magyarországi uralmát: az Árpádok örökösének s nem egy idegen dinasztia tagjának tekintette magát. A magyar Anjouk ezen álláspontját politikai érdekeik alakították ki, mindazonáltal, amint az az ismeretlen krónikás megjegyzése alapján megítélhető, idővel elfogadottá vált. Utóbb mégis feledésbe merült, így aztán a kései utókor már jó ideje 1301-től s nem 1395-től számítja a „vegyes házi királyok korát”.

Az Árpád-ház számos tagja kiérdemelte – ki még a középkorban, ki jóval később – a szentek glóriáját, azok közül azonban, akik királyi koronát is viseltek, csak a keresztény magyar monarchiát megalapító I. (Szent) Istvánt (1000–1038), valamint az országot éppen az István halálát követő

évtizedek zűrzavarából kivezető I. (Szent) Lászlót (1077–1095) avatták szentté: előbb 1083-ban, utóbbit 1192-ben. Kettejük közül azonban „a” szent király minden kétséget kizáróan István volt. Ez a felfogás olyan hétköznapi tevékenységben is tetten érhető, mint amilyenek a dátum meghatározása számított. A középkori magyar írásbeliségben az időpont megjelölésének általános, bár korántsem kizárólagos módszere volt valamely egyházi ünnephez, így például egy közismert szentéhez viszonyítani azt a napot, amelyet meg kívántak adni. Az így meghatározott dátumok között gyakran feltűnik a „szent király ünnepe” – az egyik legismertebb példája az 1222. évi Aranybullában olvasható –, s kétség sem férhet hozzá, hogy ilyenkor a szöveg megfogalmazója számára a „szent király” az államalapító István királyt jelentette, azaz augusztus 20-ról van szó. Ugyanez a helyzet, ha egy település a „Szentkirály” nevet viseli vagy csak templomát szentelték a „szent király” tiszteletére: mindkét esetben Szent István emlékezetének nyomára bukkantunk.

Az általánosan használt „szent király” megnevezés félreérthetetlenül utal arra, hogy István tiszteletében a „szent” és a „király” kultusza elválaszthatatlanul összefonódott. Nem István volt az első uralkodó, akit szentté avattak, hasonló eljárásokra már korábban is sor került Európa távoli vidékein, csak hogy azok a királyok keresztény hitükért vértanúhalált szenvedtek. István esetében, amint ez köztudomású, nem erről van szó, s a legendáiban megörökített csodák is – melyeknek az életszentség megfellebbezhetetlen bizonyítékaiként kellene szolgálniuk – meglehetősen vérszegény, sablonos történetek. István elsősorban uralkodói teljesítményével vívta ki a vallási formában is megmutatkozó tiszteletet,² így kultuszában kezdettől fogva sokkal erőteljesebbek az „állami” vonások, mint az egyháziak.

István tiszteletének ezen kétarcúsága világosan megmutatkozik a magyar királyok koronázásával kapcsolatos előírások rendszerében, valamint a középkori magyar országgyűlés egyik előzményének, a székesfehérvári törvénytábla az intézményében.

A koronázásra vonatkozó szabályok három feltétel egyidejű teljesítéséhez kötötték annak érvényességét: a szertartást Esztergom érsekének kellett elvégeznie, ám nem saját székesegyházában, hanem a székesfehérvári bazilikában, mégpedig azzal a koronával, amelyről a közfelfogás úgy tartotta, hogy egykoron az első magyar király, Szent István uralkodói fejéke volt.³ A szabályok bármelyikének betartásán esett csorba az egész eljárást érvénytelenítette, mint történt az a 14. század elején a már említett I. Károly esetében, aki két sikertelen kísérlet (1301, 1309) után csak a harmadik alkalommal (1310) tudott eleget tenni az említett követelményeknek.⁴

A koronázás törvényességéhez kapcsolódó előírások egyes elemei vélhetően fokozatosan alakultak ki s álltak össze egységes rendszerré. Amikor egyáltalán adataink vannak arról, hogy hol zajlott a koronázás, a szertartás színhelye mindig Székesfehérvár volt egészen a török hódításig.⁵ Adatok híján is feltételezhető, hogy az esztergomi érseket kezdettől fogva megillette a király koronázásának előjoga: a 12. század közepére mindenestre már bizonyosan kialakult ez a szabály, hiszen amikor 1172-ben Esztergom akkori érseke, Lukács megtagadta III. Béla királytól (1172–1196) a koronázás elvégzését, s ezért a szertartást a kalocsai érseknek kellett végrehajtania, mind a király, mind a pápa szükségesnek tartotta kinyilvánítani, hogy ez az eset a jövőben nem szolgálhat alapul a mindenkori esztergomi érsek koronázási jogának megkérdőjelezéséhez.⁶ A koronázás törvényességét biztosító szabályok harmadik eleme viszonylag későn bukkan fel forrásainkban: 1293-ban III. András király (1290–1301) állította egyik oklevelében azt, hogy uralkodói fejéke „Szent István koronája”.⁷

Nem nehéz felismerni, hogy a királyavatás törvényességét biztosítani hivatott szabályok mindegyike – ilyen vagy olyan módon – az államalapító király személye-

hez kapcsolódott. A korona – legalábbis a közzélekedés szerint – István fejét ékesítette egykor, s István volt az, aki az általa alapított magyar egyház fejévé Esztergom érsekét tette. István alapította végezetül a székesfehérvári prépostságot, s utóbb az ennek templomaként felépített székesegyházban őrizték a királyi kincstárat az uralkodói felségjelvényekkel együtt. A székesfehérvári bazilikában temettette el István fiát, az 1083-ban szintén szentté avatott Imre herceget, s ide temetkezett maga és számos utóda.⁸ A székesfehérvári bazilika a koronázások és a királyi temetkezések színhelyeként ily módon a középkori Magyar Királyság egyfajta szakrális központja lett. A koronázással kapcsolatos előírások rendszere tehát azt a célt szolgálta, hogy közvetlen kapcsolatot teremtsen az éppen trónra lépő uralkodó és Szent István között.

Nincs abban semmi csodálatos, hogy egy olyan nagy fontosságú eseményt, mint amilyen az uralkodó koronázása volt, minden lehetséges módon igyekeztek Szent István személyéhez kapcsolni. A magyarság ugyanis – mind a középkorban, mind azt követően – Szent István személyében nem egyszerűen az első magyar királyt, még csak nem is az egyház egyik szentjét tisztelte, hanem elsősorban azt a mitikus személyt, akitől a királyok hatalma és az alattvalók jogai erednek. István tekintélye megfellebbezhetetlennek számított, s ezért ki-ki igyekezett a maga kiváltságait vagy jogait Szent István tényleges vagy vélt intézkedéseire visszavezetni.⁹ Az 1222. évi Aranybulla a várjobbágyok jogait vezette vissza Szent István király állítólagos rendelkezésére, miként az 1437. évi erdélyi parasztfelkelés vezetői is kételkedés nélkül hittek abban, hogy léteznie kell olyan okleveleknek, amelyekben Szent István minden részletre kiterjedően szabályozta jogait és kötelességeiket. Valójában, persze, sem a várjobbágyok, sem a jobbágyparasztok társadalmi rétege nem létezett még Szent István korában – az előbbi közel száz évvel az államalapító halála után, az utóbbi pedig a 13. század második felében alakult ki –, így a király nem is intézkedhetett felőlük.

Míg a koronázáshoz kapcsolódó előírások István kultuszának „állami” vonásait emelik ki, a székesfehérvári törvénynap esetében az egyházi és az „állami” elemek egyensúlya figyelhető meg. Az intézményről a 13. század törvényei festik a legvilágosabb képet. Az 1222. évi Aranybulla azt írja elő, hogy az uralkodó a szent király ünnepét – azaz az 1083-ban szentté avatott államalapító István király egyházi ünnepnapját, augusztus 20-át – Fehérváron tartozik megülni, hogy az az idő tájt királyi szervienseknek nevezett független kisbirtokosok előadhassák neki esetleges panaszait, amelyeket – ha a király valamely okból mégsem tudna személyesen jelen lenni – a nádor fog meghallgatni. Az Aranybulla 1231. évi megújítása lényegét tekintve megismétli ezt a rendelkezést, ám kiegészíti egyfelől azzal, hogy ezen alkalommal az érsek és püspökök is kötelesek megjelenni, másfelől arra is módot ad, hogy a hivatalát nem megfelelő módon ellátó nádor ellen panasszal lehessen élni. Az 1267. évi törvény szintén előírja a királynak – illetve az Erdélyt és Szlavóniát kormányzó fiainak, István és Béla hercegeknek –, hogy augusztus 20-án Fehérvárott ünnepeljenek, ahová megyénként két-három nemesnek is el kell mennie, hogy jelenlétükben a különféle jogtalanságok elkövetői büntetést kapjanak, elszenvedői pedig orvoslást nyerjenek sérelmeikre. Végezetül hasonló intézkedés olvasható III. András 1290. évi törvényében, melynek szövege azonban erősen hiányos formában maradt ránk. Ide vágó cikkelyéből annyi mindenesetre kiderül, hogy évente egyszer Fehérvárott gyűlést kell tartani, ahol minden bírói joghatósággal rendelkező személy, illetve a nemesek is megjelennek azért, hogy az ország állapotáról tárgyaljanak, illetve hogy a királyi méltóságok viselőinek tetteit megítéeljék: jutalmazzák vagy büntessék őket érdemeik, illetve vétkeik szerint.¹⁰ Ez utóbbi törvénycikkely ma ismert szövegéből hiányzik ugyan a Szent István ünnepére való utalás, általános vélekedés szerint azonban ez esetben is az augusztus 20-i gyűlésről van szó.

Mindezek alapján aligha lehet kétséges, hogy az augusztus 20-án Fehérvárott tartott gyűléseknek, melyek szerepe a jelek szerint főként a különböző sérelmek előterjesztése és azok elintézése lehetett, megkülönböztetett jelentőséget tulajdonítottak a 13. században. Szerfelett valószínű azonban, hogy maga az intézmény már jóval korábban kialakult.

Az persze magától értetődik, már csak időpontja miatt is, hogy a fehérvári gyűlés, legalábbis a maga kifejtett, 13. századi alakjában, semmi esetre sem származhat Szent István korából, ez azonban nem jelenti azt, hogy más elemei vagy legalább azok előképei ne származhatnának az államalapítás idejéből. S valóban: a királlyal kapcsolatos forrásanyagban találunk olyan motívumokat, amelyek a fehérvári törvénynap forrásvidékéhez kalauzolnak el bennünket. A magyar krónikahagyomány szerint „Szent István királynak bevett szokása volt, hogy az általa alapított valamennyi egyházat évente legkevesebb három alkalommal felkereste”.¹¹ Nincs okunk kételkedni abban, hogy István valóban sűrűn meglátogatta országának egyre gyarapodó számú egyházait – Szent Imre herceg legendája megőrizte például a király és fia egyik pannonhalmi látogatásának emlékét –, az utazások azonban nem csupán jámbor célokat szolgáltak, legalább ennyire hozzátartoztak a hatalom gyakorlásához is. Így nyílt mód arra, hogy egyfelől az uralkodó és kísérete felélje a királyi birtokon felhalmozott javakat, másfelől pedig a király személyesen intézze el mindazon ügyeket, melyek az ő döntésére vártak. Szent Gellért nagyobb legendája további részlettel is szolgál a kérdésre vonatkozóan, amikor elbeszélésének egy pontján megjegyzi: „történt pedig, hogy midőn Szent István király Fehérvárra érkezett a Boldogságos Szűz évenkénti ünnepének megülnésére, az akkori szokás szerint egybehívták az apátokat és a püspököket, hogy e szent ünnepet együtt töltsék ott el”.¹² Bár a két, egymást kiegészítő szöveg évszázadokkal Szent István kora után nyerte el ma ismert formáját, nincs okunk kételkedni abban, hogy valós alapokon nyugvó hagyományt rögzítettek. Más forrásaink szintén megerősítik ugyanis, hogy a 11–12. század magyar uralkodói országjáró útjaik szervezésekor arra törekedtek, hogy a fontosabb egyházi ünnepeket lehetőség szerint valamely nagyobb egyházban üljék meg, nagyon is hihető tehát, hogy Mária mennybemenetelének napját — azaz augusztus 15-ét — István valóban Fehérvárott ünnepelte. Bár a Gellért-legenda csak a főpapok jelenlétét említi, okkal feltételezhető, hogy a király kíséretében a világi előkelőségek is ott voltak, s mivel az ünnep, illetve a király jelenléte nyilván jelentősebb tömeget is a városba csábított, minden feltétel adott volt ahhoz, hogy az egyházi szertartások előtt vagy után világi, azaz kormányzati ügyek elintézésére is sor kerülhessen szűkebb körben a királyi tanács ülésén, nagyobb tömeg esetén a város piacsterén vagy éppen a Fehérvár melletti szabad térségek valamelyikén. Ha valóban így történt, akkor a következő lépés az lehetett, hogy a fehérvári gyűlés időpontját, nyilván István 1083. évi szentté avatását követően valamikor, áthelyezték a szent király ünnepének napjára, azaz augusztus 20-ra, amelynek megülnését már az 1092. évi szabolcsi zsinat előírta.

Mindez tagadhatatlanul nem több pusztá feltevésnél, alaptalannak viszont aligha mondható. Tény mindenestre, hogy jóval a fehérvári törvénynap megtartását elrendelő 1222. évi Aranybulla előtt rendelkezünk adatokkal részint augusztus 20-án, részint Fehérvárott tartott különféle gyűlésekre. Nem számítva a koronázásokat, a sort az I. Béla (1060–1063) által Fehérvárra összehívott gyűlés nyitja meg, amely aztán a pogányság visszaállítását követelő lázongásba torkollott. A történeteket a krónika viszonylag részletesen elbeszéli, az előadás ugyanakkor semmiféle olyan utalást nem tartalmaz, amelynek alapján arra következtethetnénk, hogy ennek az eseménynek valóban helye van a fehérvári törvénynap előtörténetében: nem tudjuk például, hogy az év mely időszakában került sor a gyűlésre. Egyedül a fehérvári helyszín az,

amely alapján arra lehet gyanakodni, hogy ez az epizód talán mégis kérdésünkhöz tartozik. Valamivel többet árul el a következő adatunk. II Géza (1141–1162) egyik, minden bizonnyal 1151-ben kiadott, okleveléből arról értesülhetünk, hogy bizonyos, az uralkodó által a pannonhalmi monostornak adott királyi szolganépek egy csoportja gyűlést tartva a szent király ünnepén tiltakozott az eladományozás ellen,¹³ forrásunk azonban nem tér ki arra, hogy mindez hol történt. Az mindenesetre bizonyosnak tűnik: aligha lehetett véletlen, hogy az elégedetlenkedők éppen Szent István ünnepén gyűltek össze. Az időpont alapján önkéntelenül is adódik annak feltételezése, hogy a színhely Fehérvár lehetett, s forrásunk megszővegezője talán azért nem nevezte meg a gyűlés helyét, mert magától értetődőnek tekintette, hogy egy Szent István napi gyűlés máshol, mint Fehérváron nem is lehet. Ezt a feltételezést némiképp alátámasztani látszik, hogy három évtizeddel később a fehérvári törvényt nap már a maga kiforrott formájában áll előttünk. III. Béla egyik 1181-ben kiadott oklevele számol be arról, hogy „midőn Szent István király ünnepét Fehérvárott töltöttem – így az uralkodó nevében megfogalmazott szöveg –, a zágrábi kanonokok saját szegénységükről és a nekik okozott jogtalanságokról panaszkodtak”. A király „az ország számos főemberének jelenlétében” meghallgatta és megtárgyalta az ügyet, s ennek során világossá vált, hogy a zágrábi egyház még II. Béla uralkodása idején (1131–1141) kapott egy birtokot, nem sokkal később azonban az egyik megyésispán azt hatalmasul elvette. A kanonokok azonban, „mivel Magyarország meghasonlásban volt – utal az oklevél az 1160-as évek belpolitikai válságára –, nem álltak elő panaszukkal, mert a megfelelő időre vártak. Végül is országglásunk idején felségünk színe előtt Fehérvárott [...] panasszal éltek.” III. Béla, miután megbizonyosodott a kanonokok által előadottak igazságáról, visszaitélte a földet nekik.¹⁴ A történetben már pontosan azok a motívumok tűnnek fel, amelyeket az idézett 13. századi törvények a fehérvári törvényt nap legjellemzőbb sajátosságaiként állítanak elénk: az uralkodó, „az ország főembereinek jelenlétében”, Fehérvárott üli meg Szent István király ünnepét, s ez alkalomból alattvalói elébe járulnak orvólásra váró panaszaiikkal, amelyekben a király, miután kivizsgálta azokat, döntést hoz. Mindebből világos tehát: az 1222. évi Aranybulla – miként az számos más rendelkezése esetében szintén megfigyelhető – nem valamiféle újonnan hozott rendelkezésként vezette be az augusztus 20-i fehérvári törvényt nap intézményét, hanem ellenkezőleg, egy korábban már létező szokást foglalt törvénybe.

Az Aranybullával kapcsolatban gyakran emlegetett történeti közhely, hogy annak rendelkezéseit – ide értve a fehérvári törvényt napra vonatkozót is – utóbb sem a törvényt kibocsátó II. András király, sem utódai nem tartották be. A rendelkezésünkre álló források azt kétségtelenné teszik, hogy a törvényt nap megtartására, legalábbis abban a formájában, ahogy azt az Aranybulla előírta, valóban ritkán került sor. Másfelől azonban az is kétségtelen, hogy a törvényt napot mégiscsak megülték esetenként. Ennek találjuk a bizonyosságát Mihály királyi pohárnokispán 1253. évi oklevelében, mely szerint egy, a királyi pohárnokok körében felmerült birtokperben az ítélelhozzatalra azt követően került sor, hogy a pohárnokok Szent István napi fehérvári gyűlésén kiderítették az igazságot.¹⁵ Szerfelett valószínű az is, hogy valójában a törvényt nap alkalmával került sor arra, hogy 1282-ben Máté nádor a királyi udvarnokok egyik csoportjának a kiváltságait írásba foglalja: a nádor oklevele ugyanis Fehérvárott, Szent Bertalan ünnepének másnapján, azaz augusztus 25-én kelt.¹⁶

Ez a két adat ugyanakkor segítségünkre van egy, a fehérvári törvényt nappal kapcsolatos tévedés eloszlatásában is. Az 1222. évi Aranybulla csak a királyi szerviensekről tesz említést a törvényt napról szólván, s mivel a királyi szerviensek – e helyütt nem részletezhető társadalomtörténeti folyamatok eredményeként – utóbb beolvadtak a középkori magyar nemességbe, az a látszat alakulhat ki, miszerint a fe-

hérvári törvénynapon való megjelenés kifejezetten a királyi szerviensi, illetve több nemesi előjogok közé tartozott volna. Valójában azonban, amint arra az előzőekben felidézett adatok nyomatékosan figyelmeztetnek, erről szó sincs. A pohárnokok és az udvarnokok például a királyi szolgálónépek közé tartoztak, s mint láthattuk, ők éppoly magától értetődő természetességgel használták fel a Szent István ünnepén tartott gyűlést panaszaik előadására, mint tették azt a zágrábi kanonokok. Nyilvánvalóan tűnik, hogy a fehérvári törvénynap jogállásra és társadalmi helyzetre való tekintet nélkül, minden alattvaló számára lehetőséget biztosított arra, hogy a király (vagy az őt helyettesítő előkelő előtt) igazát keresse.

Nem a fehérvári volt azonban az egyetlen olyan törvénynap, amely azt a célt szolgálta, hogy az egész évben az országot járó uralkodó egy-egy meghatározott ünnep alkalmából közismert helyen tartózkodjék, ahol alattvalói felkereshetik ügyes-bajos dolgaikkal. Éppen az Aranybulla kiadása körüli évtizedekben, a húsvét előtti nagyobb időszakában Óbudán tartózkodott mind II. András, mind utóda, IV. Béla hasonló célból, s nyilván voltak más alkalmak is, amelyek nem hagytak nyomot maguk után forrásainkban. Az Aranybullában azonban nem az óbudai vagy valamely más törvénynap szerepel, hanem éppen a fehérvári. Ennek a törvénynapnak az adhatott különös jelentőséget, hogy ez volt az, amely sokszoros szállal kapcsolódott ahhoz a Szent Istvánhoz, akiben, amint arról már szó esett, a kor embere minden jog forrását kereste. Az István által a dinasztia szakrális központjává tett Fehérvár és a szentté avatott királynak szentelt ünnep ily módon különösen alkalmas hely és időpont lehetett arra, hogy nagy fontosságú ügyekben döntés születne.

Nem véletlen tehát, hogy a 13. század végén, III. András törvénye az archaikus fehérvári törvénynapkal kapcsol össze egy, az idő szerint újnak számító intézményt, az országos gyűlést.

A középkor felfogása szerint az uralkodó legfőbb kötelessége az volt, hogy kinek-kinek kiszolgáltassa az őt megillető igazságot. Az igazságszolgáltatás eme középkori fogalmába nemcsak a megsértett jogrend helyreállítása, azaz a bíraskodás tartozott bele, hanem a követendő jogi normák megállapítása, azaz a mai fogalmaink szerinti törvényhozás is. Egy-egy törvénynap ezért nemcsak bíraskodásra adott alkalmat, hanem az országos ügyek megtárgyalásának keretében is szolgált. A tárgyalásra a királyi tanácsban került sor, ahol az uralkodón kívül a főpapok – az érsekek és a püspökök –, valamint a király főbb tisztségviselői – köztük értve az Árpád-korban a megyésispánokat is – foglaltak helyet. Ha különösen nagy jelentőségű ügyek kerültek sorra, akkor az éppen méltóságokat nem viselő előkelőkkel is kibővítették a tanácskozássra meghívottak körét. Ezek a gyűlések alkották meg az Árpád-kori törvények zömét is. Az országos gyűlés – vagy ahogy a korban általában nevezték: „általános gyűlés” – annyiban tért el ezektől, hogy azon, általában képviselői útján, a nemesség is részt vett. Az első ilyen gyűlésekre IV. László uralkodása idején került sor, s ebből az intézményből fejlődött ki III. András korára a rendi országgyűlés, melyre a király már említett 1290. évi törvénye is utal. A tényleges helyzet azonban az országos gyűlések esetében is ugyanaz, mint a törvénynapokéban: valójában nem minden országos gyűlést tartottak Fehérvárott és Szent István napján, sőt éppenséggel az ment ritkaságszámba, ha a gyűlés valóban Fehérvárott és augusztus 20. körül ült össze. Az időpontot illetően a legváltozatosabb megoldásokkal találkozunk, a gyűlések helyszínként pedig leggyakrabban Buda környéke merül fel: maga Buda (1287) mellett, a Rákosmező (1277, 1286, 1299), Pest (1298), Óbuda (1290), Tétény (1279), de volt ilyen gyűlés Szegeden (1282) is. Az Árpád-kor folyamán mindössze két alkalommal adott helyt Fehérvár országos gyűlésnek. 1299-ben szeptember 1. körül tartott gyűlésről van tudomásunk (ami nagy valószínűséggel kapcsolható az 1290. évi törvényben is előírt Szent István-napi gyűléshez), 1300-ból azonban már júniusban került

sor hasonló összejövételre. Némi jóindulattal az 1289-ben, igaz, június végén tartott fővenyi gyűlést is a fehérváriak közé sorolhatjuk. Nem sok változást tapasztalunk e téren a 14. század első évtizedeinek országos gyűléseit illetően. Ez idő tájt is inkább Rákos (1307, 1318), Buda (1313) és Pest (1314) a kedvelt helyszín, mindazonáltal 1314-ben – ráadásul augusztus végi időpontban – és 1320-ban, igaz, ekkor novemberben, Fehérvárott is országos gyűlésre került sor. A későbbiekben aztán I. Károly király felhagyott az országos gyűlések tartásával. Mindenesetre figyelemre méltó: I. Lajos király 1351-ben megújította és – némi változtatásokkal és kiegészítésekkel – saját törvényeként kiadta az 1222. évi Aranybullát, s lám, a következő évből újra adatunk van arról, hogy Fehérvárott országos gyűlésre került sor, amelynek alkalmával a nádor szolgáltatott igazságot az elébe járulóknak,¹⁷ mindenben az Aranybulla előírásainak megfelelő módon.

Mind a koronázás szabályainak kifejlődése, mind az országgyűlés egyik előzményének tekinthető fehérvári törvénynap kialakulása háttérében Szent István személyes döntései sejthetők, s mindkét esetben keverednek egymással a szakrális és a világi elemek, melyek merev elhatárolása egymástól azonban aligha lehetséges. Mert az igaz ugyan, hogy a király megkoronázása eredendően egyházi szertartás volt, mégis könnyen belátható, hogy nagyon is világi volt az a hatalom, amellyel felruházták a trónra lépő uralkodót. S fordítva: a sajátos bíraskodási alkalmat biztosító fehérvári törvénynap alapvetően világi jellegű intézmény volt, melyet azonban a hely és az időpont szakrális jelleggel ruházott fel.

■ JEGYZETEK

1. *Krónikáink magyarul*. III/1. Válogatta és fordította Kulcsár Péter. Balassi Kiadó, Bp., 2006. 73.
2. Klaniczay Gábor: *Az uralkodók szentsége a középkorban*. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek. Balassi Kiadó, Bp., 2000. 122–133.
3. Fügedi Erik: *A magyar király koronázásának rendje a középkorban*. In: *Eszmetörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk. Székely György. Akadémiai Kiadó, Bp., 1984. 255–273.
4. A kérdésre legutóbb I. Csukovits Enikő: *Az Anjouk Magyarországon*. I. (I. Károly és uralkodása 1301–1342). Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Bp., 2012. 59–61.
5. Vö. Engel Pál: *Temetkezések a középkori székesfehérvári bazilikában*. Századok 121. (1987) 632–633.
6. *Monumenta ecclesiae Strigoniensis*. I–III. Collegit et edidit Ferdinandus Knauz, Ludovicus Crescens Dedek. Strigonii 1874–1924. IV. Ad edendum praeparaverunt Gabriel Dreska, Geysa Érszegi, Andreas Hegedűs, Tiburcius Neumann, Cornelius Szovák, Stephanus Tringli. Strigonii–Budapestini, 1999. I. 123, 187–189.
7. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. I–XI. Stud. et op. Georgii Fejér. Budaë, 1829–1844. (a továbbiakban CD) VI/1. 237.
8. Engel P.: *Temetkezések...* i. m. 613–626.
9. Tringli István: *A szent királyok szabadsága*. A középkori történelmi tudat és a történelem-hagyományozódás sajátosságai. Századok 137. (2003) 809–848.
10. *Magyar történeti szöveggyűjtemény 1000–1526*. Szerk. Bertényi Iván. Osiris Kiadó, Bp., 2000. 269, 274, 279, 288.
11. *Az államalapítás korának írott forrásai*. Az előszót írta, a szövegeket válogatta, a kötetet szerkesztette Kristó Gyula. Szegedi Középkortörténeti Műhely, Szeged, 1999. 375. (Kristó Gyula ford.).
12. Uo. 409. (Almási Tibor ford.)
13. *A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története*. I–XII. Szerk. Erdélyi László, Sörös Pongrác. Bp., 1902–1916. I. 600.
14. *III. Béla emlékezete*. A szöveganyagot válogatta, fordította, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Kristó Gyula és Makk Ferenc, a képanyagot válogatta Marosi Ernő. Magyar Helikon, Bp., 1981. 95–96.
15. CD VII/1. 298–299.
16. *Árpád-kori új okmánytár*. I–XII. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. Pest–Budapest, 1860–1874. IV 243.
17. *Anjou-kori okmánytár*. I–VII. Szerk. Nagy Imre, Nagy Gyula. Bp., 1878–1920. V. 604–606.